

Арменската
Литургия

Арменската Литургия

Факт е, че Армения първа в света приема християнството като официална държавна религия още през далечната 301 година. Знае се също, че първите християнски общности по земите ѝ са били сформирани още през I и II век от Светите Апостоли Тадей и Вартоломей.

В течение на времето, народът ни ревностно е отстоявал религиозната си принадлежност, уповавал се е на вярата и е оцелял благодарение на нея.

Любовта към Бог и Църквата са били неотлъчни спътници на нашите деди, които са ги предавали от поколение на поколение като безценно наследство, с което днес можем с основание да се гордеем. Едва ли има арменец по света, който влизайки в молитвения ни дом да не се затрогне от величествените мелодии на многобройните тропари, псалми и богослужебни химни, от разнообразието на украшения и служебни одежди изработени с толкова много търпение, любов и умение.

За съжаление обаче, смисълът на службите остава непонятен за огромна част от нашите миряни, тъй като в течение на времето говоримият арменски език претърпява множество промени и днес той коренно се отличава от староарменския използван от Църквата. Именно този факт ме накара да превода на български език част от книгата “Нашата литургия”, чийто автор е блаженнопочившия Вазкен I – Католикос – Върховен /Вселенски / патриарх на всички арменци. В тази част, авторът превежда текста на Светата Литургия от староарменски на източен арменски, като дава изчерпателни обяснения за отделните моменти в нея.

“Христос принасяйки се в жертва се раздава сред нас.” С тези няколко думи може да бъде обяснен най-изчерпателно смисълът на Светата Литургия.

За да разтърси и пречисти човешкия дух и съвест, Синът Божий жертвайки себе се раздава сред нас, за нашето духовно и физическо обновление, за опрощаване на многочислените ни грехове. С цената на безмерните мъки и мъченическата си смърт Иисус подсилва нашата вяра във възвишеното Му учение, като разкрива на човека истинската- вечна светлина и с тази светлина духовното избавление и пътят към безсмъртието.

Представящата това Велико Тайнство служба, Светата Литургия започва с песнопението “Хорхурт хорхин” или на български език - “Тайнство от дълбините”, което се изпълнява от четците с голяма тържественост, докато свещеника, който ще отслужи предстоящата Литургия, облича богослужебните си одежди във хранилището (бахаран), четейки псалми и молитви със дякона. Ще преведем куплет от това грабващо вниманието песнопение:

(на крака)

**“Хорхурт хорхин анхас анъсгиспън,
Вор зартарецер ъзверин бедутюн
И харакаст анмадуиц лусуйн,
Керабанц парок ъстасъс хрегхинац”**

**“Ти тайнство от дълбините (Боже),който
украши царството небесно, като було за
неръкотворната светлина/Христос/
И с велика слава редиците на огнепламтящите**

Свещеникът, вече облечен в своите одежди, придружен от дякона, излиза от хранилището и се отправя към клира (гас). В този момент четците запяват:

**“Такавор йергнавор
Йегегхеци Ко аншарж бахя
Йев зйергърбакус анванът Кум сърпо
бахя и хагхагхутюн”**

**“Царю небесени
Запази непоклатима Църквата си
И запази в мир, тези които се прекланят
Пред Святоото Ти Име**

Свещеникът застава в средата на клира с лице към олтара и измива своите ръце, в знак на физическо и духовно пречистване. След две кратки молитви той се изповядва на глас пред присъстващите:

**“Хосдованим арачи Асдудзо
Йев сърпохво Асдвадзадзни
Йев арачи анменайн сърпоц (обръща се към
народа)
Йев арачи цер харк йев йехпайрк
Заменайн мегхъс зоръс кордзял йем.
Канзи мегха хорхъртов, панив йев кордзов
Йев анменайн мегхок зор кордзен мартик,
Мегха,мегха агхачем ъзцез
Хънтрецекек васън им Астудзо ъзтогхутюн.”**

**“Изповядвам пред Бог,
Света Богородица , пред Все Светии
И пред вас отци и събратя
Всички сторени от мен грехове,
Защото съгреших в мислите,
Думите и делата си
И със всички присъщи за човека грехове.
Разкайвам се и ви моля -
измовете за мен
прошка от Бог.”**

В отговор, друг свещенослужител / или дякон / от клира отвръща:

**“Вогхормесци кез
Асдвадз хзорън
Йев тогхутюн шнорхесце
Анменайн ханцанац коц.
Анцелуйн йев ажмус
Йев харачагайен пъргесце.
Йев хастадесце ъзкез
Ханменайн кордзъс парис
Йев ханкусце ъзкез и хантерцял
Генацън. Амен”**

**“Нека се смили над теб Всесилният Бог
И те дари с прошка за
Всички твои грехове
Минали и сегашни и
Те спаси от бъдещите.
Да те утвърди в добротворството
И те дари с мира на
Вечният живот.Амин.”**

След тези думи, вече изповядалият се свещеник изрича следната молитва:

**“Азадесце йев ъзцез мартасерън Асдвадз
Йев тогхце занменайн ханцанъс цер.
Даце жаманаг абашхарело йев
Кордзело ъзпарис
Йев ханкусце зарачига гянъс цер,
Шнорхок Сурп Хоквуйн,
Хзорън йев вогхормацън
Йев нъма парк хавидянъс.
Амен.”**

**“Нека спаси и вас човеколюбивият Бог
И опрости всички ваши грехове.
Да ви даде време за покаяние
И добротворство.
Нека напъства и бъдещият ви живот
С благодатта на Свят Дух, Всесилният
На комуто подобава Слава вовеки.
Амин.”**

Народът и певците отправят молба към свещеника:

**“Хишесчир йев ъзмес арачи
анмах Каринън
Асдудзор”**

**“Спомени и нас пред безсмъртния Божи
Агнец”**

Свещеникът отвърща:

**“Хишиял личик,
арачи анмах Каринън
Асдудзо”**

**“Ще бъдете споменати
пред безсмъртния Божи Агнец”**

След тези думи свещеникът придружен от дякона със псалми и молитвени прошения се изкачва по северните стълби на олтарното възвишение (Хоран), за да заеме своето място пред Светата Трапеза (Сурп Сегхан).

Оттам, със тържествуващ глас запява:

**“И харги Кум сърпутян йев и дегхвоч
парапанутян хрешдагац пнагаранис
Йев мартган каваранис.
Арачи Асдвадзънгал Йев байдзарацял
Нъшанацъс йев сурп сегхануис,
Хонархиал йергюгхив йергир баканемк,
ъз сурп йев зхахтогх ъз Дерутюнът Ко
орхненк йев паравоенк йев Кез, ънт
йергнаин Зорсън мадуцанемк
Зорхнутюн йев ъзпаръс хор йев Сърпо
Хоквуйн айжъм йев мишд
Йев хавидянъс.Амен.”**

**“Пред това свято стъпало и място за
възхвала, в обиталището на ангелите
И място за пречистване,
Пред богоприетите и и пречистващи знаци,
Пред Светата Трапеза смирено се
покланяме, свято то Ти и чудно победоносно
господство благославяме и величаем.
И на Теб, Твоят Син, Светият Дух
Със всички Твои небесни сили,
Принасяме благословия сега и завинаги
И вовеки веков.Амин.”**

Голямата олтарна завеса се затваря и певците запяват определения за момента тропар. Това се прави за да може свещеникът, скрито от очите на народа, да приготви приборите за Светото Причастие / предлагане на Светите Дарове / със съответните за това молитви.

Той тихо зачита две дълги прошения от свети Крикор Нарегаци, след което нарича първо хляба и го поставя върху дискаса*. После виното, което излива във потира**. С псалми покрива поставените един върху друг прибори и описвайки три пъти върху тях кръст, и три пъти изрича: *(сяда се)*

**“Хокин Сурп йегесце и кез
Йев зорутюн Парцелуин
Ховани лица и вера ко.”**

**“Светия Дух ще слезе над вас
И силата на Всевишния ще ви закриля.”**

След като даровете внимателно се поставят в жертвеника /проскомидийната низша/ завесата се отваря. народът се изправя на крака, четците запяват тропар, наречен **“Тапори шараган”**. Свещеникът с кръст и кадилница, укаждайки обилно олтара, жертвеника и служещите заобикаля светата трапеза от северната страна към южната. Сетне минавайки пред нея, придружен от дякони и певци слиза по северните стълби на олтарното възвишение за да укади вътрешността на храма. Миряните се приближават към него за да целунат кръста и ръката му. Този ритуал символизира слизането на Христос от Небесата, проповядването Му сред хората и повторното Му възнесение.

*Дискус – малка метална чинийка, върху която се поставя нафората. Символизира яслата в която Христос се е родил

**Потир – обредна чаша, в която се държи виното, претворено в кръв Христова. Символизира чашата на Христовите страдания.

ЛИТУРГИЯ НА ОГЛАШЕНИТЕ /Йерехаиц Бадарак/

Когато свещеникът отново заеме своето място пред светата трапеза, дяконът се обръща към него с думите: **“Орхня дер”**(Благослови отче). Той отвръща:

**“Орхнял Такаворутюнън Хор
йев Вортво йев Хоквуйн
Сърпо, айжъм йев мишд йев
Хавидиянъс хавидвениц.Амен.**

**“Благословенно Царството на
Отца и Сина и Светия Дух,
сега и завинаги
и веќеи веќеи.Амин.**

В този момент се поставя началото на Светата Литургия и по – точно на първата част от нея, наречена Литургия за оглашените, тези, които тепърва се обръщат към християнската вяра и все още нямат Свето Кръщение („Йерехаиц Бадарак”). Оттук насетне дяконът често повтаря гореспоменатото прошение **“Орхня дер”**, всеки път, когато на свещеникът му предстои да изрече молитва. Нека разгледаме смисъла на тези думи, отслужващия Светата Литургия свещеник символизира христовото присъствие в храма. Тъй както Иисус се превърна в посредник пред Отца Си за опрощението на неизмеримите човешки грехове, така и застаналият пред Светата Трапеза свещеник, все едно възкачен на Небесата посредничи пред Господ Бог за намиращите се във храма и извън него миряни. Дяконът на свой ред също се явява посредник, само че между народа и духовният пастир, но освен да посредничи неговата задача е и да напътства народа - учител. Като такъв със своите проповеди той учи богомолците за какво точно да се помолят във всеки един момент от богослужението. И така като един обобщаващ техните молитви глас, отправен от земята към Висините, той моли : **“Орхня дер”**, искайки с това да каже – **“Благослови Отче и представи нашите молитви пред Всевишният.”**

Свещеникът откликва и дава своята благословия:

**“Орхнотюн йев парк Хор йев
Вортво йев Хоквуйн Сърпо
Айжъм йев мишд йев хавидиянъс
Хавидениц.Амен.
Хагхагхутюн аменецуи”**

**“Благослов и Слава на Отца
И Сина и Светия Дух сега и завинаги
И веќеи веќеи.Амин
Мир на всички.**

Народът и певците разбирайки, че молитвата им е приета и измолената от дякона благословия вече е дадена, с чувство на благодарност отвръщат:

“Йев ънт хоквуйт хум”

“И на твоя дух”, т.е

нека този мир бъде и за твоята душа.

Дяконът нарежда:

“Астудзо йергърбакесук.”

На Господа да се поклоним”

Народът и певците отвръщат:

“Арачи Ко Дер”

“Пред Тебе Господи (се прекланяме)”

Свещеникът на глас изрича следната молитва:

“Дер Асдвадз мер
Воро гарогхутюнът анкнин е
Йев паркът анхасанели,
Воро вогхормутюнът анчап е
Йев кътутюнът анпав.
Ту ъзт арад мартасирутянът Кум
Наядц и жогховургъс Ко
Йев даджаръс айс сурп.
Йев ара ънт мез,
Йев ънт агхотагицъс мер
Арадабес ъзвогхормутюн Ко
Йев ъзкътутюн.
Зи Кез вайел е парк
Ишханутюн йев бадив
Айжъм йев мишд
Йев хавидянъс хавидениц.
Амен.”

“Господи Боже наш
който имаш власт несравнима,
Слава непостижима,
милост неизмерима и
безгранична .
Ти, според щедрото Си човеколюбие
Погледни народа Си и
Този свят храм.
Раздай щедро на нас и на онези,
Който се молят с нас Своята милост
И прошка, защото
На Теб подобава славата, властта
И честта сега и завинаги
И веќеи веќеи.
Амин.”

Следва псалм наречен “Джашу сагхмос” и тропар – “Джашу шараган”. През това време свещеникът тихо чете молитва, в която проси божията благословия и милост за вярващите и надяващите се души. След края на тропара той взема Светото Евангелие и го издига с думите:

“Зи Ко е гарогхутюн
йев зорутюн йев парк
хавидянъс.Амен.”

“Защото Твоя е волята,
силата и славата веќеи.Амин.”

Дяконът приканва за внимание с израза: “Бросхуме”, което в превод от гръцки означава **чуйте, внимавайте или гледайте право на горе / воннем /** и като взема Божието Слово от ръцете на свещеника целува го и го пренася от северната към южната страна на олтара, минавайки зад светата трапеза / Малък вход/. В този момент този, който държи кадилницата (пурварагир) кади обилно срещу Светата Книга. През това време народът и четците пеят:

“Сурп Асдвадз
Сурп йев хзор
Сурп йев анмах
Вор хачецар васън мер
Вогхормя мез”

“Свети Боже
Свети крепкий
Свети безсмъртний
Който бе разпнат зарад нас
Помилвай ни.”

Тази молитва се нарича “Йерексърпян” – **Трисветая**. Гръцката - Ортодоксална Църква изповядва гореспоменатата молитва без фразата “Който бе разпнат заради нас”. Именно в тази фраза се крие една от причините тя да не ни признава за православни. В миналото при всеки опит за приобщаване на Арменската църква, едно от поставяните ни условия е било промяната на Трисветаята, но то винаги е бивало отхвърляно от убедените в правотата си наши духовни предстоятели. Смиълът на тази молитва се крие в решенията взети на първите три Вселенски събора и е следният: Ти си свят, всесилен и безсмъртен Бог и Спасител на човешките души и в името на това наше спасение Се възплъти, /прие всичко човешко без първородния грях/ за да се приравниш с нас и мъченическата смърт на кръстта, за да изкупиш греховете ни. Молим те според това Твое безгранично човеколюбие да ни помилваш.

По време на Трисветаята свещеникът, тихо в молитвено общение отправя прошение за всички миряни. Ето част от него:

**“ ... Ту Дер, ьнгал и перано мегхавораць
Ъзйерек сърпян орхнутюнъс йев бахя ъзмес
Коин кагхцрутямп, тогх ъзмес заменайн
ханцанъс мер
Ъзгама йев загама.
Сърпя ъзхоки йев ъзмидъс мер,
Йев шнорхя сърпотямп башдел ъзКез
Заменайн авуръс генац мероц,
Парехосутямп сърпохво Асдвадзадзни
Йев аменайн сърпоц Коц
Ворк хавидениц Кез хаджоецан.
Зи сурп йес Дер Асдвадз мер
Йев кез вайле парк ишханутюн йев бадив
Айжъм йев мишд йев хавидянъс хавидениц.
Амен.”**

Дяконът призовава:

“Йев йевъс хагхагхутян ъз Дер агхачесук.”

Най – напред за мир да се помолим. Народът и певците отвърщат – **“Дервогхормя”**(Господи помилуй). Дяконът продължава:

**“Васън хагхагхутян аменайн ашхархи,
йев хасладутян сърпо йегегхецво, ъзДер
агхачесук.”**

Народът и певците:

“Дер Вогхормя”

Дяконът:

**“ Васън аменайн сурп йев угхапар
Йебисгобосац ъз Дер агхачесук.”**

Певците и народът :

“Дер Вогхормя”

Дяконът :

**“Васън хайрабедин меро
Дярън, дярън (анунъ) , генац,
Йев пьргутян хокво норин
Ъз Дер агхачесук.”**

Певците и народът :

“Дер вогхормя”

Дяконът :

**“Васън вартабедац,каханаиц,саргавакац,
тъбрац йев аменайн ухди манганц
Йегегхецво ъз Дер агхачесук.”**

**“ ... Ти Сам Боже, прими от устата
На грешните, Трисвятата песен
И ни запази с Твоята благодат.
Прости ни всяко волно и неволно
прегрешение.
Освети душите и телата ни та да Ти служим
В святост през всички дни от живота ни.
По молитвите на Света Богородица и
Вси Светии, които от века
Са ти благоугодни.Защото
Си Свят Боже наш и на Теб подобават
Славата и честта, сега и завинаги и
Вовек и веков.Амин.”**

“И пак за мир на Господа да се помолим.”

**“За мир по целият свят и утвърждаване
на Светата Църква, на Господа да се
помолим.**

**“За всички свети
И православни владици
На Господа да се помолим**

**“За благочестивия живот на вселенския
ни патриарх (името му)
и спасението на душата му, на Господа да
се помолим.”**

**“ За монасите, свещениците, дяконите,
четците
И за всички чеда на църквата на Господа
да се помолим.”**

Певците и народът :
“Дер вогхормя”

Дяконът :
“Васън паребаш такаворац
Йев асдвадзасер ишханац,
Зораварац йев зорац ноцин
Ъз Дер агхачесцуг.”

“За христоролюбивите царе,
Боголюбивите властници,
Пълководци и техните войски
На Господа да се помолим.”

Певците и народът :
“Дер вогхормя”

Дяконът :
“Васън хоквоцън ханкуцелоц,
Ворк джъшмарид йев угхих хавадов
И Крисдос нънчедин ъз Дер агхачесцук.”

“ За душите на покойниците, които
починаха с истинска
И права вяра в Христа
На Господа да се помолим.”

Певците и народът :
“Хищя дер йев вохормя”

“Спомни си Боже и ги помилвай.”

Дяконът :
“Йев йевъс мианпан васън джъшмарид
Йев сурп хавадуйс меро ъз Дер
агхачесцук.”

И още веднъж, заедно за истинската ни
Свята вяра на Господа да се помолим.”

Певците и народът :
“Дер вогхормя”

Дяконът:
“Занцинъс мер йев ъзмимянъс
Дярън Асдудзо аменагали Ханцън
арасцук.”

“За нас и за ближните ни пред Господа да
се застъпим.”

Певците и народът :
“Кез Дярън ханцън йегхицук”

“Пред тебе Боже се застъпваме”

Дяконът:
„Вогхормац мез Дер
Асдвадз мер, ъзд медзи вогхормутян Кум,
Асасцук аменекян мианпанутямп.”

“Милостиви Боже, според голямата ти
милост.
Да кажем всички единогласно....”

Певците и народът :
“Дер вогхормя (три пъти)“

Приключил проповедта си, дяконът отново се обръща към свещеника:
“Орхня Дер”

Свещеникът:
“ Зи вогхормац йев мартасер Йес Асдвадз
колов, йев Кез вайел е парк,
Ишханутюн йев бадив,
айжъм йев мишд йев Хавидянъс
хавидениц.Амен.”

“Защото Си милостив и човеколюбив
И на теб подобава славата, силата и честта
Сега и завинаги и вовеки веков.Амин.”

(Сяда се)

В този момент песнопенията се прекратяват и един от певците от средата на клира зачита определено за деня пророчество от стария завет, след което – Апостолско послание, писма от Свети Апостол Павел. Тези четива се четът както, за да бъдат запознати миряните със добрите заръки на светите апостоли така и за да бъдат упоменати пророците предсказали идването на спасителя и свидетелите видяли Него. Защото каквото пророците предсказаха, апостолите го видяха. И така се превърнаха в живите свидетели на словото божие и Неговия живот на Земята. Предстои зачитане на определен за деня пасаж от светото евангелие. Дяконът приканва за внимание със израза **“Орги”**, в превод от гръцки език – **“Изправете се”**. свещеникът описвайки кръст към народа изрича: **“Хагхагхугюн аменецун”(Мир на всички).**

(на крака)

Народът и певците:

“Йев ънт хоквуйт кум”

“И на твоя дух”

Дяконът:

“Йергюхацутямп лаварук”

“Със страх да слушаме”

Този, който ще чете от Божието Слово - трябва да притежава най – малко дяконски сан. Със Светата Книга от олтарното възвишение, той се обръща към народа и с висок глас съобщава името на съответният евангелист. Например: **“Сърпо Аведаранис Хисуси Крисдоси вор ъд Мадтеоси” – “От светото Евангелие на Иисуса Христа според Матей”**.

Певците и народа, в израз на благоговение и задоволство за това, че предстои да чуят Словото Божие, отдават слава на Бог – **“Парк Кез Дер Асдвадз мер” – “Слава Тебе Боже наш”**. Дяконът още веднъж приканва за внимание с израза: **“Бросхуме”(чуите, внимавайте)**. Четците и народът отвръщат: **“Асе Асдвадз” – “Говори Бог”**.

Със тези думи те засвидетелстват своето внимание и готовност да чуят Божието слово. Да не забравим да подчертаем, че докато трае този прочит всеки един мирянин трябва да стои изправен на крака. Новодошлите във храма не бива да разсейват ни най – малко вниманието на останалите, със палене на свещи и излишни движения. Те трябва търпеливо да изчакат, както края на прочитта, така и края на произнасянето на Символа на Вярата, което започва непосредствено след Евангелието.

С четенето на Словото Божие се цели да се напомни на всеки, онази безмерна обич, която Бог изпита към човеците, същата, която Го накара да прати на земята Свойто живо Слово - Своя Син, Който с учението Си, извършените дела, мъченическата Си смърт на кръстта и Великото Си Възкресение, избави праведните от портите адови, дарявайки ги с вечен живот. Така остави всички нас като свои длъжници.

След прочита на Евангелието, народът и певците още веднъж изразяват своето задоволство и благодарност с думите: **“Парк Кез Дер Асдвадз мер”**.

Дяконът целува Евангелието и издигайки го високо се обръща с лице към Светата Трапеза. Там на висок глас изрича Символа на Вярата **“Хавадамк”(Верую)**. В този момент, всеки един християнин, сключил ръце за молитва, изповядва своето правилно тълкуване на християнската вяра.

Със напредването на службата, все повече приближава времето за Великото Тайнство – претворяването на Светите Дарове във Плът и Кръв Христова и причещението. Недопустимо е по това време в храма да присъстват хора, които предварително не са приели тази вероизповед. Веруюто се нарича още и **Никейски символ**, защото е съставен в Никея – 325г. И допълнен в Цариград - през 381г. По време на първия и втория Вселенски събори. В първия, Арменската апостолическа църква участва със представител синът на **Св. Крикор Лусаворич – Католикос Св. Аридакез, а на втория с представители от своя Епископат**. През 325г. Просветителят е бил още жив, но поради преклонната си възраст предостъпва Светия Престол на своя син и се оттегля в манастир, воден от желанието да прекара последните дни от земният си път, в уединение със Бог.

Чрез Веруюто се елиминират всички сектантски лъжеучения. В него се изразява всичко, на което се основава православната християнска вяра, всичко относно **Бог Отец, Бог Син и Светия Дух**, сиреч **Светата Троица**, трите лица, обединени в едно, на нашият Бог. В някои Църкви текстът на Веруюто, с течение на времето, претърпява промени, но Армeнската Апостолическа православна църква запазва оригиналният му вид. Тя използва и един по – разширен вариант на този символ, но само по някои поводи и не по време на Светата Литургия.

Текстът на Символа на Вярата е следния:

“Хавадамк и ми Асдвадз
И Хайрън аменагал, араричън йергни йев
йергри йеревеляц йев анеревутиц.
Йев и ми Дер Хисус Крисдос, Вортин Асдудзо
Дзнялън Асдудзо Хоре миадзин
Айсинкън еутене Хор Асдвадз Асдудзо, луйс и
лусо, Асдвадз джъшмарид Асдудзо джъшмарде
Дзънунт йев воч арарадз нуйн инкън и
пънутене Хор воров аненайн инч йегхев
хергинъс йев и вера йергри, йеревелик йев
анеревуйтк.Вор хагхакъс мер мартган
Йев васън меро пьргутян ичиал хергниц,
мармнацав, мартацав, дзнав гадарелабес
И Мариама сърпо гусен хоквоън сърпов.
Воров е ар мармин, хоки йев змид
Йев занменайн вор инч е и март
Джъшмардабес йев воч гардзеок.
Чарчарял, хачиял, тагхиал, йерорт авур
харуцял йелял и хергинъс новин мармновън,
Нстав ънт ачме Хор.
Калоц е новин мармновън йев парок Хор
И тадел ъзгентанис йев ъзмерялъс
Воро такаворотюньн воч ко вагхчан.
Хавадам йев и Сурп Хокин ханегхн йев и
гадариалн вор хосецав оренъс
Иев и маркарес иев аведаранъс
Вор ечън и Хорртанан,
Карозяц ъзаракялъсн иев пьнагецав и сурпсън.
Хавадамк йев и ми миайн
Ънтханраган йев Арекалаган Сурп Йегегхеци
Ими мъгьрдютюн, абашхарутюн
Икавутюн йев и тогхутюн мегхац.
Ихарутюн мерелоц
И тадастанън хавидениц хоквоц и мармноц
Аркаютюнън йергниц
Иев и гянъс хавиденаганъс
Исг ворк асен ер йерпемън
Хоржам воч ер Вортин,
Гам ер йерпемън, хоржам воч ер Сурп Хокин
Йев гам те воч еиц йегхен
Гам айлме еутене, асен линел ъз Вортин
Асдудзо Йев гам Сурп Хокин,
Йев те попохелик йен гам айлайлелик,
Зайнбисисън нъзове Гатогхиге йев Арекалаган
Сурп Йегегхецин.”

„Вярвам в единия Бог- Отец на всички,
Творец на небето и земята
На всичко видимо и невидимо
И в единия Господ Исус Христос
Синът Божий, Който е роден от Отца,
Единородния, следователно част от Него.
Бог от Бога, Светлина от Светлината
Бог истинен от Бог истинен
Роден, не сътворен, Единосъщен на Отца
Чрез Когото всичко е станало,
Както на небето, тъй и на земята
Видимо и невидимо.Който заради нас
човеците, и заради нашето спасение
Слезе от Небесата и се въплъти,
Роди се без грях от Света Дева Мария
Чрез Светия Дух , от който взе тяло
Душа и разум и всичко, което притежава човек
Наистина, а не мисленно .
Измъчван, разпнат, погребан
И на третия ден възкръсна
И с тялото Си се издигна на Небесата
И седи от дясно на Отца Си.
И пак ще дойде със същото тяло
И със Славата на Отца Си,
За да съди живи и мъртви
И Царството Му не ще има край.
Вярваме и в Светия Дух , Не сътворен,
безгрешен , Който заговори чрез законите,
Пророците и Евангелието.Който слезе над река
Йордан Проговори на Апостолите и
Се всели в светиите.Вярваме в една,
единствена Света Вселенска и Апостолска
Църква Изповядваме едно Кръщение,
Покаяние и опрощение на греховете
Възкресение на мъртвите
Вечният съд на душите и телата
Царството небесно и вечния живот.
А онези които казват, е било време
когато
Синът Божий не е съществувал,
Или че е било време когато
Светия Дух не е съществувал
Или че те бяха сътворени от нищото,
Или казват че Синът божий и Светия Дух
Са част от друго естество или са променливи
Такива и подобни Светата Апостолска и
Вселенска Църква предава на Анатема.”

Накрая на Символа на Вярата, свещеникът зачита кратка добавка от Св. Крикор Лусаворич / Св. Григорий Просветител /:

**„Исг менк параворесцук, вор арач кан
ъзхавидяньс,йергърбаканелов
Сърпо Йероргутян йев Мио Аствадзутян,
Хор йев Вортво Йев Хоквуйн Сърпо,
айжъм йев мишд йев хавидяньс хавидениц.
Амен.”**

**“А ние да възвеличаваме Онзи -
Предвечния,(Христа)
Като се прекланяме пред Св. Троица,
Единия Бог Отец, Сина и Св, Дух
Сега и завинаги, вовеки верков.
Амин.”**

Произнасяйки Веруюто, миряните са готови да посрещнат Велико Тайнство – Св. Евхаристия / претворяването на Св. Дарове в истинска Кръв и Плът Христови /.

Дяконът започва дълги ектения наречени “хагхагхаган” – мирни. В тях той отново напътства миряните за какво точно да се молят в дадения момент, а свещеникът тихо, в молитвено прошение представя молбите им пред Бог.

(сяда се)

Дяконът:

**Йев йевъс хавадов агхачесцук
Йев хънтресцук и Дярне
Асдудзо йев и пргче мерме
Хисусе Крисдосе
И жамус башбан йев агхотиц,
Зи аржани ънтуелутян арасце,
Лъвице Дер цайни агхачанац мероц,
Ънгалци ъз хънтървадзъс
Сърдиц мероц, тогхце ъзханцанъс мер,
Вогхормесци и вера мер.
Агхотк йев хънтървадзк
Аменайн жам мъдцен
Арачин медзи дерутян Нора.
Йев На даце мез миапан лиов хавадов
Йев артарутямп васдагел
И кордзъс парис,
Зи ъзвогхормутян ъзшьнорхсън
Юр арасце и вера мер.
Дерън аменагал гецуспе
Йев вогхормесци.”**

**“И пак с вяра да помолим
Господа Бог и нашият Спасител
Исуса Христа в този
молитвен час да приеме,
чуе молитвите, молбите от
нашите сърца.
Да даде прошка за
греховете ни и ни помилва.
Молбите ни да постъпват
всеки час в Царството Му,
та да дари всички нас с благодат.
С една обща вяра и праведност
да добротворстваме.
Да изпрати върху нас
благодатта на Своята милост.
Нека нашия Бог да ни съхрани и се
смили над нас. “**

Народът и певците:

„Гецо Дер”

„Съхрани ни Боже”

Дяконът:

**„Ъзжам сурп бадараки
йев ъзарачига оръс хагхагхутямп
анцуцанел и Дярне хънтресцук.”**

**„ Да се помолим в мир да прекараме
времето на тази Свята Литургия и
предстоящия ден.”**

Народът:

„Шнорхия Дер”

„Подай Господи”

Дяконът:

„Ъзкавутюн йев ъзтогхутюн
ханцанкц мероц и Дярне хънтресцук”

„За опрощение на греховете ни,
на Господа да се помолим.”

Народът и певците:

„Шнорхия Дер”

„Подай Господи”

Дяконът:

„Ъзсърпо хачин медз йев гарогх
зорутюнън, окнутюн
анцанц мероц и Дярне хънтресцук”

„Огромната сила на Светия кръст за наша
помощ, да измолим от Бог ”.

Народът и певците:

„Шнория Дер”

„Подай Господи”

Дяконът:

„Йев йевъс миапан васън джъшмарид
йев сурп хавадуйс меро ъз Дер агхачесцук”.

„И още веднъж заедно за истинната ни и
Свята вяра на Господа да се помолим.”

Народът и певците:

„Дер вогхормя”

„Господи помилуй”.

Дяконът:

Занцинъс мер йев ъзмимяньс
„Дярън Асдудзо аменагали ханци
арасцук”.

” Нека сами себе си, един друг на
Вседържителят - Бог да отдадем”.

Народът и певците:

„Кез Дярнът ханцън йегхицук”

„На тебе Господи - Боже да се отдадем”.

Народът и певците:

„Вогхормадз мез Дер Асдвадз мер
ъзд медзи вогхормутян Кум асасцук
аменекиян миапанутямп ”.

„Помилуй ни Боже според голямата си
милост, да кажем всички заедно:”.

Народът и певците:

„Дер вогхормя”(три пъти)

„Господи помилуй”.

Свещеникът завършил тихата си молитва, изрича на глас:

Ворбес зи аржанавор йегхицук
Кохутямп параворел ъз Кез, ънт Хор
йев Сурп Хоквуйн, айжъм йев мишд
йев хавидянаъс хавидениц. Амен.
Хагхагхутюн аменецун. ”

„За да заслужим със задоволство да те
възхваляваме
Теб – с Отца и Светия Дух сега и завинаги
и веќе веков.
Амин. Мир на всички.”

Народът и певците:

„Йев ънт хоквуйт кум. ”

Дяконът:

„Астудзо йергърбакесцук”

Народът и певците:
„Арачи Ко Дер.”

Следва една от най-вдъхновените и красиви молитви на свещеника:

**„Хагхагхутямп Ко Крисдос
пъргич мер, вор и вер е кан заменайн
мидъс йев ъспанъс, амрацо ъзмез
йев анйергюгх баха аменайн чаре.
Хавасаря ъзмез ънт джъшмарид
йергърбакус Ко ворк хоквов йев
джъшмардутямп Кез йергърбаканен,
васънзи аменасурп Йерортутянът
вайел е парк, ишханутюн йев бадив,
айжъм йев мишд, йев хавидянъс-
хавидениц.
Ортнял Дер мер Хисус Крисдос Амен.”**

Дяконът:
„Орхня дер”

Свещеникът:
„Дер Асдвадз, орхнесце заменесян.”

**„С твоят мир Христе спасителю наш
който е над всички наши представи
и слова, подкрепи нас и ни запази
безстрашни пред всяко зло.
Направи ни достойни с истинските Си
поклонници,
който искрено и от душа ти се прекланят.
Защото на пресветата ти Троица подобават
Славата, силата и честта сега, завинаги и
векеи.”
Благословен Христе Боже наш.Амин**

„Благослови отче”

„Нека Бог благослови всички.”

След тези думи, свещеникът сваля митрата от главата си, събува своите пантофи и сваля нагръдния си кръст, ако има право на такъв. До този момент той бе възвеличан с корона, и както по-напред отбелязахме, символизираше христовото присъствие в храма. Но сега, когато предстои да бъдат изнесени Светите Дарове, които чрез невидимата намеса на Светия Дух ще се претворят в истинска Плът и Кръв Христови, т.е. сам Христос нашият Спасител ще присъства на Светата Трапеза, свещеникът се превръща в един смирен слуга, който с помощта на своя дякон ще завърши свящото болослужение.

ЛИТУРГИЯ НА ВЕРНИТЕ (Хавадацялнери Бадарак)

Песнопенията, ектенията и молитвите до този момент съставяха първата част от Светата литургия - „Литургия на Оглашените”. Оттук насетне се поставя началото на втората-същинска част от светото служене наречена Литургия на Верните (Хавадацялнеру Бадарак). За предстоящото начало на тази втора част, възвестява дякона, който със заповеднически тон отправя следното обръщение:

**„Ми вок йерехайц
ми вок и терахавадиц,
йев ми вок абашхарогхац
йев амакридз мерцесци
асдвадзаин хорхуртъс.”**

**Никое от децата (има се предвид не
кръщаваните)
никой от неверните,
каещите се и нечистите
да не се приближава до Божието тайнство.”**

С думите си дяконът предупреждава всички онези, които все още са недостойни да приемат светото причастие да не се доближават до Великата Светиня.

В древни времена, след това обръщение тези хора са напускали централното помещение на храма – адян / наоса-кораб/ и са се изнасяли в неговото предверие-кавит /притвор/, където прекарвали останалото време от службата в четене на псалми и молитви. Предверието било отделено от наоса с дебела стена. Днес, тази стена отдавна не съществува, а също и това правило. Обръщението на дяконът служи по-скоро за привличане на вниманието, така че всеки един мирянин да бъде душевно подготвен за предстоящите блажени мигове с Христос.

Народът и певците тържествено запяват:
**Мармин дерунаган йев айрюн пьргчаган
га арачи. Йергнайн зоротюнкьн
анеревуйтс йеркен йев асен анханкисд
парпаров-сурп, сурп, сурп Дер зорутянц”**

**„Божие то тяло, Кръвта на Спасителя са
пред нас. Невидими небесните сили пеят и
салвословят с неспокойствие: Свят, Свят,
Свят Господ Саваоот-Богът на всички сили”.**

С тези думи те съобщават какво велико тайнство, каква велика жертва предстои да се извърши.

Дяконът отправя заръка към певците:
**„Сагхмос асацек дярън Астудзо меро,
тъбирк, цайнив кагхирутямп зеркьс
хокеворьс”**

**„Певци, пейте псалми
За нашият Бог отец
С нежни гласове, песни духовни”.**

След което се запътва към жертвеника, за да изнесе светите дарове. Певците запяват Ангелската песен- „Иже херувим”- „Сърпасапутюн”. Дяконът също събува своите пантофи и започва обилно да кади с тамян северната страна на светата трапеза. Без да спира каденето се обръща с лице към народа и описвайки полукръг, отново се обръща с лице към олтара. Кади там пред застаналите служители и пред жертвеника, в който се намират Светите Дарове. Предава кадилницата на друг дякон, с изключително страхопочитание, целува десния, левия и горния край на въздуха /покроец/, с който е покрита Светинята. Взема приборите за причастие и с огромно внимание и преклонение ги издига високо. Принася ги от северната към южната страна на олтара, минавайки зад Светата Трапеза. През това време вторият дякон пристъпвайки назад непрекъснато кади срещу даровете. Ритуалът се нарича **„Веранерум” – Голям /Велик/ вход**. Започвайки **„Веранерум”** свещеникът целува светата трапеза и прави крачка назад и с вдигнати ръце за молитва, тихо зачита:

**„Агхачем ъз Кез, мияйн парерар йев
хещалур, найя хис имегхуцял йев амбидан
дзарайьс Ко йев сърпя ъз хоки йев ъзмидьс
им аменаин бьгхдзутене чарин....
Ми тарцуцанер ъз йересьс Ко хинен
йев ми мержер зис и дзариц коц.
Айл аржани ара мадуцанел Кез ъндзайьс
айс хинен и мегхуцял йев амбидан дзраес
кумме”.**

**„Моля те Боже, единствения добротворец,
Погледни към мен, твоят лош и грешен раб
И пречисти душата и мислите ми от всяка
нечистивост на злия....
Не отвръщай лицето си от мен и не ме
отхвърлай от рабите Си
Направи ме достоен да пренеса тези Дарове
от векове.
Аз, твоят грешен и недостоен слуга.”**

С гореказаното, свещеникът моли Бог да пречисти душата и мислите му от всякакви нечисти мисли, така че да заслужи достойнството да бъде Негов слуга, който да принесе в жертва принасяните Му от векове Свети Дарове.

След това прошение свещеника взема кадилницата от втория дякон, обръща се с лице към дякона носещ светинята и кадейки срещу нея изрича:

„Алелуя. алелуя”

Дяконът:

„Хампарцек ишханк ъзтърунъс
церивер хампарцин трунк хавидениц
йев мъдце Такавор Парадз ”.

„Открийте двери владетели,че да се
отворят портите на вечността и да влезе
славният Цар”.

Свещеникът:

„Ов е са Такавор парадз,
Дер хзор зорутянц
дер гарогх и бадеразми?”

„Кой е този славен Цар ,
Господар на най-могъщите сили,
Готов за война?”

Дяконът:

„Са, инкън е Такавор парадз”

„Това е Той, Царят на Славата”

Свещеникът подава кадилницата на втория дякон и много внимателно поема в ръцете си Светинята. Обръща се срещу миряните с думите:

„Орхнял йегхиял анвамп дярън,
Орхнутюн и парцрунъс.”

„Благословен идващият от Името
Господне,Благослов към Висините.”

Той отново се обръща към олтара и поставя покритите дарове върху светата трапеза. Така приключва „*Веранерум*”.

Дяконът подава кадилницата на свещеника, който повдигайки леко покровеца, окадява даровете. След което повторно измива своите ръце, защото отгук насетне му предстои с пръсти да докосва истинските плът и кръв Христови. Това умиване изразява също така едно повторно духовно и телесно пречистване, пример за присъстващите в храма, така че с изключително ясно съзнание и чисто сърце да се доближат до Святата Божия жертва, която предстои да бъде принесена.

Дяконът, както преди, така и сега не закъснява със своите съвети към народа. Те целят духовно да подготвят всеки един мирянин в храма за предстоящото Тайнство. Следващото ектение е едно от най-вдъхновените и красиви ектения. В нея се крият послания извисяващи вярващият към висините на духовната добродетел. Текстът е следния:

„Йев йевъс хавадов йев сърпутямп гацук
агхотъс арачи сърпо сегхануйс Асдудзо
ахив ми хъгхджив йев кайтагхутямп,
ми ненкутямп йев хорамнгутямп
ми бадранок йев хапеютямп
ми йергмъдутямп йев ми терахавадутямп,
айл угхигх варук барз мъдок
миамид сърдив, гадарял хавадов ,
лъциал сиров ли йев аравелял
аменайн кордзовк парутян гацук
агхотъс арачи сърпо сегхануйс Асдудзо
йев къдцуг ъзвогхормутян ъсшьнорхъс
авур хайднутян йев и
мюс анкам калъсдянън Дярън меро
йев пъркчин Хисуси Крисдоси
Гецусце йев вогхормесци.”

„И пак със вяра, святост и сртах
Да застанем за молитва пред Божията
Света Трапеза.Не със страх и колебание
Без лености хитрост, без лукавост и лъжа,
двуличие и неверие, а с добро
отношение, с чиста мисъл,
чисто сърце и истинска вяра,
изпълнени с любов и дълбоко
чувство за добротворство
да застанем за молитва
пред Божията Света Трапеза.
Да открием благодатта и
милостта на нашия Отец и Спасител
Исуса Христа в деня на
Второто Пришествие.
Нека се смили над нас и ни съхрани.”

Така съветва дяконът да се моли всеки един мирянин. И наистина само тогава молитвата би имала смисъл, когато бъде изречена с искрена вяра и надежда извираща от дълбините на душата и сърцето. Такава трябва да бъде и молитвата на свещеника.

Хосров Анцеваци дава следната препоръка на свещенослужителите:

„О, ти човеко Божии. Свети отче отслужваш Христовата Литургия, когато застанеш да служиш на Светото Божие Тайнство, недей с небрежност и крайчица на устните да изричаш своите молитви, защото така молитвените слова ще бъдат безплодни и не ще имаш никаква полза от тях, а напротив, ще заслужиш своята присъда. Примеси с движението на езика си топлината от своето сърце и с изблик на любов, имайки пред себе си Образа на Този към Когото се обръщаш.”.

С гореспоменатото ектение, започва същинската част от Светата Литургия - принасянето в жертва Христовата плът и кръв.

Свещеникът благославя Светите Дарове, след което откривайки наполовина покровецът - изрича на висок глас:

**„Шьнорхок йев мартасирутямп
Дярън меро йев пьргчин
Хисуси Крисдоси, ънт ворум
Кез Хор мианкамайн
йев Хоквуй Сърпо
вайле парк ишханутюн йев бадив
айжъм йев мишд йев хавидяньс хавидениц.
Амен.Хагхагхутюн аменецун. ”**

**„ Спаси ни с благодатта и човеколюбието
на нашия отец и Спасител Иисуса Христа в
едно с който прилягат на Теб Боже и
Светия Дух славата силата честта сега и
овеки веков.Амин
Мир на всички.”**

Певците и народът :

„Йев ънт хоквуйт кум.”

Дяконът:

„Асдудзо йергърбакесцук”

Певците и народът:

„Арачи Ко Дер.”

След което, със събрани длани за молитва, свещеникът се обръща леко надясно, така че миряните да зърнат приборите за причастие и казва тихо на Дякона:

„Кристос и мер меч хайднецав.”

„Христос се яви сред нас.”

Дяконът отвърща:

„Орхнял е хайднутюнън Крисдоси.”

„Благословено е явяването Христово”

ХРИСТИЯНСКИ ПОЗДРАВ /ВОГХЧУЙН/

Дяконът възгласява:

**„Вогхчуйн дук мимиянц
и хампуйр сьрпутьян
йев ворк воч е гарогх
хагхортил Асдвадзаин хорхьртуйс,
ар търунъс йелек йев агхотецек. ”**

**„Поздравете се взаимно
с целувка свята,
а Вие, които не може да се причестите
с Божието тайнство
излезте пред портите и се молете.”**

Изричайки това, той минава пред Светата Трапеза, слиза от олтарното възвишение и отваря Царските двери. Оттам дякона предава поздрава извисяващ Христовата поява на друг свещеник /епископ/, дякон или четец, като цитира думите на отслужващия литургията свещеник:

„Христос мер меч хайднецав.”

Отговорът е:

„Орхнял хайднутюнън Крисдоси.”

Същият поздрав се предава и на миряните, които в този момент с братска прегръдка и целувка се поздравяват. Изразявайки съпричасността и помирието по между си в момента на Христовата поява.

Певците и народът запяват:

„Крисдос и меч мер хайднецав

вор енън Асдвадз

асд пазмецав.

Хагхагхутян цайн хънчецав

Сурп вогхчуни храманън дъвав.

Йегегхецис ми анцън йегхав

хампуйръс хот лърман дъвав

тъшнамутюнън херацав

сер ънтхануръс съпрецав.

Арт, башдоняйк парцял ъзцайн

дук зорхнутюн и ми перан

аснаган ми Асдвадзутян, ворум

сървпекън йен сърпапан.”

/Сяда се/

„Христос се яви сред нас.

Бога тук се извиси

завуча глас на мира

и заръка за поздрав Свят.

Народът се обедини

с целувка връзката скрепи,

враждата се отдалечи

Висша любов нас обкръжи.

Служители, глас извисете

и в едно благословете

Троицата неделимата, славена от

серафими.”

Дяконът отново напомня, че момента на Великото Тайнство е наближил:

„Ахив гацук, йергюгхив гацук

парвок гацук

йев наецарук ъзкушутямп.”

„Да стоим с боязън,

да стоим със страх, да стоим добре

и да гледаме внимателно.”

Народът и четците отвръщат:

„Ар Кез Асдвадз.”

„Към тебе Боже.”

Дяконът съобщава:

„Бадарак Крисдос мадчи,

анарад карън Асдудзо.”

„Христос, пречистият Божий агнец,

се принася в жертва”

Народът и четците:

„Вогхормутюн йев хагхагхутюн

йев бадарак орхнутюн.”

„Смиление, и мир е той, благослов

за жертвата.”

Свещеникът благославя:

„Шънорх, сер, йев Асдвадзаин

сърпарар зорутюнън, Хор йев

Вортво йев Хоквуйн Сърпо

йегхици ънт цез, ънт аменесиян.”

„Благодатта, любовта

и светотворната сила

на Отца, Сина и Светия Дух

да бъдат с всички вас.

Дяконът още веднъж се обръща към миряните с предупреждение:

**„Ъзтърунъс, ъзтърунъс
аменайн имапнутап
йев ъзкушутяп и вер
ъндзаецуцек ъзмидъс цер
Асдвадзаин йергюгхив.”**

**„Портите, портите (закрийте)
с цялата си мъдрост и внимание
със страхопочитание
отправете мислите си към Висините.”**

В стари времена това предупреждение се е отправяло към народа, за да не би някой от недостойните намиращи се предверието на храма, да зърне светите дарове. То, разбира се крие и друг смисъл, който е напълно актуален и днес, а именно, да предупреди мирянина в храма със страх от Бога да извиси мисли към небесата и добре да заключи вратите на душата и сърцето си, та да не би по време на Великото Тайнство през тях да нахлуят нечисти чувства и мисли.

Народът и четците:

„Уник ар Кез Дер аменагал.”

„Имаме ги при Господа.”

Дяконът:

**„Йев кохацарук ъз Дярне,
полоров сърдов.”**

**„И да сме благодарни на Бог,
с цялото си сърце.”**

Народът и четците:

„Аржан йев ирав.”

„Достойно и праведно е.”

/На крака/

Свещеникът:

**„Йев ънт керовпесън
йев ънт серовпесън
мияцайн сърпасацутян
хоринел нъвакъс
йев хамарцагабес кочелов
агхагхагел ътносин
йев асел.”**

**„В едно с херувимите
и серафимите
да пеем хвалебствени песни
и заедно да кажем:”**

Народът и четците:

**„Сурп, сурп, сурп
Дер зорутянц
ли йен йергинк
йев йергир
парок Ко
орхнутюн и парцрунъс
орхнял вор йегир
йев калоц йес
анвап Дярън.
Овсанна и парцрунъс.”**

**„Свят, свят, свят
е Господ Саваот
пълни са небето и земята
с Твоята слава
Осанна във висините
Благословен е Идещият,
в Името Господне.
Осанна във висините!”**

ЕВХАРИСТИЕН КАНОН /Ганон/

По време на това песнопение, свещеникът тихо зачита молитва, в която възхвалява Господ - Бог, за това, че никога не забрави човешкият род. За облекчаването и пречистването му от греховете изпрати на земята своя Единствен Син, та да ги поеме на плещите си.

Споменава спасителната роля на Христа, за великото тайнство, което Той извърши по време на тайната вечеря, като благослови хляба и го раздаде на своите ученици, като каза „Това е моята плът” и виното, което също благослови и даде с думите „Това е моята кръв”.

След това свещеникът открива потира, с върха на пръстите си взема свещения хляб и издигайки го леко изрича на глас:

**„Арек , герек айс е Мармин им
вор васън цер йев пазмац пашхи
и кавутюн йев и тогхутюн мегхац.”**

**„Вземете, яжте, това е моето Тяло
което за вас и за мнозината се преломява
за опрощаване на греховете.**

Народът и певците:

„Амен” /Да бъде/

Свещеникът издига чашата с вино и добавя:

**„Арпек и смане аменекян,
айс е Арюн им норо ухди,
вор хагхагхакъс цер йев пазмац хегхани
и кавутюн йев и тогхутюн мегхац.”**

**„Пийте от нея всички, Това е моята Кръв
На Новият завет, която за вас и мнозина се
пролива за опрощение на греховете.”**

Така започва Евхаристийния канон. Хлябът и виното, чрез невидимата намеса на Светия Дух се претворяват в Истинските Плът И Кръв Христови, и ще бъдат пренесени в жертва пред Бог Отец.

Четците и народът запяват:

**„ Амен. Хайр йергнавор вор ъз Вортит
Ко йедур имах васън мер
бардабан бардяц мероц.
Хегхамп ариян Нора
Агхачемк ъз Кез вогхормя
Ко панавор ходи.”**

**„Отче небесен,
Който ни прати своя син
Като жертва за изкупление
на нашите дългове
чрез пролятата Му кръв
Те молим смил се над стадото Си.**

Свещеникът:

**„Йев ъз Куйс и Койоц
Кез мадуцанемк,
ъсд аменайни йев хагхакъс аменецун.”**

**„Твоето от Твоите
Принасяме на Теб
За всичко и за всички.”**

Вече знаем, че по време на Светата Литургия принасяме в жертва на Бог Отец Неговият Син и наш Спасител Христос. Ето защо, свещеникът казва: „ Твоето от Твоите принасяме на теб.”.

Певците и народът:

**„Хаменайни орхнял ес Дер.
Орхнемк ъз Кез ковамк ъз Кез
коханамк ъз Кен Дер,
агхаченк ъз Кез Дер Асдвадз мер.”**

**„Благословен си Боже за всичко.
Теб благославяме и теб възхваляваме,
На теб благодарим
и на теб се молим Боже наш.”**

Свещеникът благославя:

„Хагхагхутюн аменецун.”

„Мир на всички.”

Четците:

„Йев ънт хоквуйт кум.“

„И на твоят дух.“

Дяконът:

„Асдудзо йергър бакес цук .“

„На Бога да се преклоним.“

Народът и четците:

**„Арачи Ко Дер Ворги Аздудзо
вор бадаракял Хор
и хашдугюн,
Хац Генац пашхис имез
хегхамп Ариан Ко сурп,
агхачемк ъз Кез,
вогхормя Ариамп Ков пѣргял ходи “**

**„Пред Тебе Сине Божи,
който се Пренасяш в жертва,
за помиряването ни с Отца,
като Хляб на Живота се раздаваш сред нас
проливайки святата ти Кръв
те молим смили се над спасеното
от Кръвта Ти стадо.**

По време на песнопението, свещеникът чрез определена Сакрементална формула призовава Светия Дух да преосъществи Даровете - хлябът и виното в Истинки Плът и Кръв Христови, след което изрича на глас:

**„Вор бес зи йегхици са аменецун мез
мерцецелоцъс антадабардугюн и кавугюн
йев и тогхугюн мегхац.“**

**„За да бъде това опрощение на греховте,
на всички нас, които се доближаваме до
Него.“**

Нека този хляб и вино се превърнат в Истинска Плът и Кръв Христови, за да бъдат опрощение за геховете ни. Навярно някой от вас ще се запита, след като хлябът и виното не променят химичният и физичният си състав, то как така се превръщат в действителна плът и кръв Христови. Наистина, от научна гледна точка те не се променят, но нека не забравяме, че в Църквата всичко е Богоустановено Тайнство. В Божият храм нито камъкът е камък, нито дървото е дърво. Нито молитвените слова-са съчетания от красиви думи, нито богослужебните химни са просто песни. Същото се отнася и за хлябът и виното в потира. Този, който със съзнанието си не може да премине отвъд материалното и да почувства Тайнството наистина приема светите дарове, като хляб и вино. Следователно не вярва в тяхната чудодейна сила и така се превръща в обикновен богохулник. Извисяването от материалната към нематериалната реалност е само по себе си едно уникално чувство и усещане за душата, дарено от Бог на всеки, който Го потърси.

Църковната история познава случаи, в които хлябът и виното от Светата Трапеза са се превръщали в истинска плът и кръв, в буквалния смисъл, поради съмнението на някой духовник. Свети Парсегах - /Василий/ казва:

„Тъй като на човек не е дадено да консумира сурова плът и кръв за храна, за това Господ Бог му ги дарява под формата на хляб и вино.“

И така, който подходи към тях със съмнение (пренебрежение) не само няма да получи желаното опрощение, но и ще заслужи своето осъждане.

Певците и народът запяват:

**„Хоки Асдудзо,вор ъз паракци ъз Ко
хорхурт ичиал и хергниц гадарес
и церън мер хегхамп ариан сора.
Агхачемк ъз Кез ханко ъз хокис
мер нънчецелоцън.**

**„Дух Божий, който от небесата слизаш, че
с ръцете ни да изпълниш тайнството на
приношението на възвеличавания в едно с
Теб Божий Син, чрез пролятата Му кръв
Те молим, упокой душите на нашите
покойници.“**

Дяконът /дяконите/ и останалия клир, който служи на олтарното възвишение преминава от южната към северната страна на Светата Трапеза, тъй като предстои да бъдат упоменати всички Светии стоящи отдясно на Отца.

Тук всеки един от храма може да се помоли, за това, което желае.

По време на песнопението свещеника тихо отправя следната молитва:

„Совав шьнорхия ъзсер ъзхасдадутьон
йев зьгхцали ъзхагхагхутьон аменаин
ашхархи,сърпо йегегхецво йев аманаин
угхапар йебискобосац, каханаиц,
саргавакац, тьбрац
ашхархи ишханац, жогховьртац,
джанабархортац навелоц, габелоц,
вданкелоц, ашхаделоц йев ворк и
бадеразмуньс парпаросац.
Совав йев отоц шьнорхия
ъзпарехарнутьон йев дьнгоц
ъзбдгхаперутьон йев агхдацелоц и бес бес
цавьс путабес зарогхчутьон.
Совав ханко заменаин арачакуйн
нънчецялсьн и Крисдос, ъзнахахарьс ъз
хайрабедьс,ъз маркарес, ъз аракяльс,
ъз въгаяльс, ъз йебискобосуньс, ъз
йерицуньс, ъз саргавакуньс йев ъз пьнав
угхт йегегхецво Ко сърпо йев заменаин вор
ашхархаган гарке, заарьс йев ъзганайьс
хавадов вагхчанияльс.”

/Сяда се/

Свещеникът на глас:

„Ънтворс йев мез айц аразцес
парерар Асдвадз агхачемк.”

Четците и народът:

„Хишия Дер йев вогхормя.”

„С това (с тази Свята жертва)

Те молим да се установи любовта и
бленувания мир по целия свят,
в Св. Църква, сред всички православни
владици, свещеници, дякони, певци, царе,
властници, миряни, пътници, моряци,
затворници, изложени на опасност,
трудещи се и воюващи срещу злото.
Дари ни с това и благоприятно време и
плодородие на посевите.

Дай на страдащите от различни болести
скорошно изцеление.

Мир на първите жертви в името на Христа,
на предците и патриарсите, пророците и
апостолите, свидетелите на Христа,
владците и свещениците, дяконите и за
всички чеда на Църквата Ти, също на
всички миряни мъже и жени, споминали се
с вяра в Христа.”

„Заедно с тях, посети и нас човеколюбиви
Боже, молим те! ”

„Спомни си Боже и ни помилуй.”

След тези прошения, свещеника поставя началото на упоменателната част от Светата Литургия.

УПОМЕНАТЕЛНА ЛИТУРГИЯ / ХИШАДАГУТЯН БАДАРАК/

„Асдвадзадзни сърпо гусин Мариаму
йев Ховхану мъгърдчин,
Сдепаноси нахавагаин йев аменаин сърпоц
йегхици хишадаг и сурп бадаракъс
агхачемк.”

„За Светата Дева- Богородица и Йоана
кръстителя, за свети първомъченик и
архидякон Стефан-първосвидетеля и за
всички Светии, те молим Боже да бъде
спомен тази света литургия.”

Певците и народа:

„Хишия Дер йев вогхормя.”

„Спомни си Боже и помилуй.”

Нататък дяконът споменава Светите Апостоли, Пророци, Проповедници, жертви за христовата вяра, нейните Мъченици, Патриарси, както и първите Просветители на арменския народ светите апостоли Тадей и Вартоломей. Свети Григорий Просветител Арменски и неговия син Аристакек, всички учители и Будители на христовата вяра, православни царе на християнска Армения.

На всеки възглас народът и певците отвърщат:

„Хишия Дер йев вогхормя.”

Дяконът завършва своята проповед с думите:

„Бнтханур, аменаин хавадацелоц,
аранц йев гананц, дзероц йев дъгхайоц
йев аменаин чапу хасаги, хавадов йев
сърпутямп и Крисдос нънчецелоц.
Йегхици хишадаг и сурп бадаракъс агхачемк.”

„Целокупният вярващ народ
мъжете, жените, възрастните и децата,
и хората от всяка възраст,
споминали се с вяра в Христа,
помени ги Боже и помилуй.”

С тези прошения дяконът моли, чрез пренасящата се жертва да бъдат упоменати от Господа Бог душите на всички покойници живяли някога с вяра в Христа.

/На крака/

Служащият клир преминава от северната към южната част на Светата Трапеза, за да бъдат упоменати Предстоятелят на Църквата, патриарсите в Йерусалим и Константинопол, както и Митрополита на епархията. Също така и отслужващият Светата Литургия. Всички, които не са прекратили земния си път се споменават от лявата страна на Светата Трапеза, тъй като все още не са се възнесли в небесата при възлюбените от Отца, които седят от дясната Му страна.

Певците и народът:

„Хишия Дер йев вогхормя.”

През това време свещеникът зачита тихо молитва, в която моли всевишния да запази непоклатима Святата Църква спасена чрез Христовата кръв и да съпътства разума на всички нейни представители.

Накрая на висок глас отправя прошение за здраве и дълголетие за католикоса на Арм. Ап. Правосл. Църква, за патриарсите на двете й патриархии (Йерусалимската и Константинополската), както и за архиерея на съответната епархия.

Певците и народът:

„Амен”

„Да бъде”

Дяконът започва ектението:

„Кохутюн йев парпанутюн мадуцанемк Кез
Дер Асдвадз мер васън сурп йев анмах
бадаракис вор и вера сърпо сегхануйс.
Зи са е мез и сърпутюн гентанутян баркевесце
совав шьнорхия ъз сер ъз хасдадутюн йев
ъгхацали хагхагхутюн аменайн ашхархи,
сърпо йегегхецво йев аменайн угхапар
йебискобосац йев йебискобосабедин меро йев
бадваган хайрабедин аменайн хайоц дярън
дырън (анунъ) сърпазнакуйн катогхигосин йев
сърпо Йерусагхима бадриаркин дярън (анунъ)
сърпазан арк йебисгобосин йев
Гостнантнуболсо бадриаркин дярън (анунъ)
сърпазан арк йебискобосин йев виджагис
парехнамп арачнортин дярън (анунъ)
сърпазан арк йебисгобосин йев ъз каханаис
воръс бадаракъс мадуцане.Йев васън зорутянц
йев хахтутянц Такаворац крисдоненц йев
ишхяняцън паребашдац.Агхачесцук йев
хънтресцуг йев васън хоквоцън ханкуцелюц,
йевъс аравел васън ханкуцял рапунабедацън
мероц йев шиногхац сърпо йегегхецво йев ворк
ънт хавадов сорин йен ханкуцял.Азадутян
йегхпайрц мероц Керелоц йев шьнорх арачига
жогховъртянъс.Ханкист хавадов йев
сърпутямп и Кридос Гадарелоцън
Йегхици хишадаг и сурп бадаракъс агхачемк.”

Докато дяконът пее, свещеникът в своята тиха молитва споменава мисионерите, бедните, покойните, дарителите /ктиторите/ и целият народ.

Певците и народът добавят:

„Аменайни йев хагхакъс аменецун.”

„Благодарим ти и те славим Боже
за Святата жертва на тази Трапеза,
тя е Светиня даряваща ни живот.
Дари ни чрез нея любов и бленувания от
всички мир по целия свят,
в Светата Църква и във всички православни
епископи .

На благочестивият ни духовен предстоятел
(името на католикоса),
на йерусалимският патриарх (името),
на константинополският патриарх (името),
на грижовният архиерей на нашата епархия
(името), и на свещеникът отслужващ тази
Свята Литургия. Също така нека,
тя бъде и за укрепване и победа
на царете на християнските народи и
властниците защитаващи доброто.
Молим Те,чрез нея да дариш покой на душите
на покойните и на предците ни издигнали
Светата Църква и загинали в името на
нейното запазване.
За спасение на братята ни попаднали в робство
и за благодат на идните поколения,
за мир на всички починали в святост и с вяра в
Христа.”

„За всичко и за всички.”

Свещеникът на глас:

„Йев йегхици вогхормутюн
медзис Асдудзо йев пьргчис
меро Хисуси Кридоси ънт цез
ънт аменесян.”

„И нека милостта на великия Бог
и наш спасител Исуса Христа
Бъде с всички вас.”

/Сяда се/

Следва отново продължителна ектение на дякона, която завладява вниманието на всеки един присъстващ в храма, с красивата си мелодия. В нея той още веднъж призовава народът да се помоли за мир, след което търси посредничеството на Светата Дева, Светиите, за да бъде приета от Бог жертвата, която му се принася и в замяна да ни изпрати благодатните Дарове на Светия Дух. С това приключва упоменателната част на Светата Литургия.

/На крак/

Свещеникът изрича на глас:

„Йев дур мез хамарцагацайн парпаров
панал ъзперанъс мер,
гартал ъзкез Цергнатор Хайр,
йеркел йев асел.”

„Позволи ни без страх
да отворим уста и
да те молим Небесни Отче -
като кажем....”

И певците в едно с народа, като заключение на упоменателната част запяват Господната молитва - „Отче наш”.

Молитвата се нарича така, защото сам Христос даде нейният текст на своите апостоли.

**„Хайр мер, вор хергинъс йес
сурп йегхици анун Ко
йегесце аркаютюн Ко
йегхицин гамк Ко,
ворбес хергинъс йев хергри.
ъзхац мер ханабазорт дур мез айсор
йев тогх мез ъзбардис мер
ворбес йев менк тогхумк мероц бардабанац
йев ми данир мез и порцутюн
айл пьргя и чаре,
зи Ко е аркаютюн, йев зорутюн
йев парк хавидяньс. Амен.”**

**„Отче наш, Който си на небесата
да се свети Твоето име
да дойде Твоето царство
да бъде Твоята воля
както на небето, така и на земята.
Насъщният ни хляб дай ни днес
и прости ни дълговете, тъй както ние
прощаваме на нашите длъжници
и не ни въвеждай в изкушение, а избави ни
от лукавия, защото Твое е Царството,
Славата и силата во веки веков. Амин.”**

Изричайки нейните последни думи, свещеникът добавя:

„Хагхагхутюн аменецун”

„Мир на всички”.

Народът и певците отвръщат:

„Йев ънт хоквуйт кум”.

”И на твоя дух”.

Дяконът:

„Асдудзо йергърбакесцук”.

„Пред Бога да се преклоним”.

Народът и певците:

„Арачи Ко Дер”.

„Пред Тебе Боже”.

През това време свещеникът моли Всевишния да се смили над народа, който смирено му се покланя.

ИЗВИСЕНИЕ

Свещеникът изрича на глас:

**„Крисдосив Хисусив Дерамп меро,
ънтворум Кез Хоквуйн Сърпо йев Хор
аменагали.вайел е парк ишханутюн йев
бадив айжъм йев мишд
йев хавидяньс хавидениц. Амен.”**

**„Чрез нашия Господ Иисуса Христа, с
който на Теб Светия Дух и Всевишния Бог
Отец прилягат славата, Царството и
честта, сега и завинаги вовеки веков.
Амин ”**

Дяконът още веднъж приканва за внимание:

„Бросхуме”

„Да внимаваме”

Свещеникът издигайки тялото Господне високо така, че всички да го видят изрича с тържествен глас:

„И сърпутюн сърпоц”

„Светиня за светите”

В този момент, добрият християнин в храма извисявайки поглед за първи път, вижда ясно онова, за което е бленувал, а именно, тялото Христово. Както казва свещеникът то е светая светих, но само за онези, чийто души в момента са чисти, онези, които с дълбока вяра преминали през тайнството на изповедта и искреното покаяние са просветлили дълбините на душите си от духовния мрак.

Певците и народът запяват:

**„Мияйн сурп, мияйн дер
Хисус Крисдос и паръс
Аздудзо Хор. Амен.”**

**„Един е Свят, Един е Господ -
Иисуса Христа
За слава на Бога Отца. Амин.”**

Свещеникът благославя Светата Троица:

„Орхнял Хайр Сурп Асдвадз джъшмарид”

„Благословен си Бог Отец, Боже истинен”

Певците и народът:

„Амен.”

Свещеникът:

**„Орхнял Вортит Сурп Асдвадз
джъшмарид.”**

**„Благословен си Сине Божи,
Боже истинен”**

Певците и народът:

„Амен”.

Свещеникът:

**„Орхнял Хокит Сурп Асдвадз
джъшмарид”.**

**„Благословен си Свети Дух,
Боже истинен”.**

Певците и народът:

„Амен”.

Свещеникът:

**„Орхнутюн йев парк Хор
йев Вортво йев Хоквуйн Сърпо
айжъм йев мишд
йев хавидянъс хавидениц.”**

**„Благословен е ! Слава
на Отца и Сина и Светия Дух
сега и завинаги
и вовеки веков.”**

Народът и певците:

**„Амен. Хайр Сурп
Вортит Сурп, Хокит Сурп.
Орхнутюн Хор йев вортво
йев хоквуйн сърпо
айжъм йев мишд
йев хавидянъс хавидениц. Амен.”**

**„Амин. Свети Отче
Свят е Твоят Син
Свят е Твоят Дух.
Богословен! И слава
на Отца и Сина и Светия Дух
сега и завинаги вовеки веков. Амин.”**

По време на песнопението, свещеникът тихо зачита молитва. На определено място от нея той потапя хляба във виното и така плътта и кръвта Христови се сливат. Моментът пресъздава и кръщението на Христос в река Йордан. С това ритуалът по претворяването на Даровете приключва, т.е. хлябът и виното на Светата Литургия чрез невидимата намеса на Светия Дух вече са претворени на истинска плът и кръв Христови. Причастието е готово. Свещеникът довършва своята молитва и когато песнопението приключи, държейки Светите Дарове в своите ръце изрича с висок тържествен глас:

**„И сурп и сурп
Бадваган Мармнов
йев Харене Дярън меро
йев Пъргчи Хисуси Крисдоси.”**

Обръщайки се към народа добавя:

**„Джашагетцуг сърпутямп вор и чял и
хергниц пашхи и мичи мерум.
Са е гянк, хуйс, харутюн, кавутюн
йев тогхутюн мегхац.
Сагхмос асацек дярън
Асдудзо меро, сагхмос асацек йергнавор
Такавори мерум амахи вор нъсди
гаръс керовпейаган”**

/Сяда се , или на колене/

След тези думи севченикът отново се обръща с лице към светата трапеза и малката олтарна завеса се затваря, за да може той тайно от очите на миряните да причасти себе си и своите дякони подобно на Тайната вечеря. Народът и певците запяват молитвата: „Господи помилуй”

„Дер вохормя /4/”

**„Аменасурп Йерортутюн
дур ашхархис хагхагхутюн.”**

**„Йев хивантац пъжъшгютюн
Нънчецелоц аркаютюн.”**

**„Дер вохормя Дер вохормя
Хисус пъргич мез вохормя”**

**„Мичнортутямп сурп йев анмах
Йев генарар бадаракис.”**

**„Йегхегхецвуйс байдзарутюн
Азкис хайоц сер, миютюн.”
„Ънгал Дер йев вохормя.”**

Този молитвен химн с красивия си и лесно усвоим текст е един от най-любимите на арменския народ. Може да бъде изпълняван в няколко различни мелодии, но всички те заемат своето достойно място сред най-красивите песнопения на Арменската Литургия.

Следва ектението на дякона:

**„Сагхмос асацек дярън Асдудзо меро
тъбиркцайнив кагхцрутямп знеркъс
хокеворъс. Зи съма вайлен сагхмоск йев
орхнутюн, алелук йев йеркък хокеворъс.
Башдоняйк хантец йерков сагмос асацек
йев ъз Дер хергинъс орхнецек.”**

**„Свят и свят
от Великото Тяло
и Кръвта на нашият
отец Иисуса Христа.”**

**„Яжте със святост от безценните Плът и
Кръв Христови, които слизайки от небето
се раздават сред нас. Това е живот, надежда,
възкресение и опрощение на греховете.
Пейте псалми на нашият Бог Отец,
пейте псалми на нашият безсмъртен
небесен Цар, който седи на Трона от
херовими.”**

„Господи помилуй /4/”

**„Пресвета Троице
Дай мир на света ни.”**

**„На болните изцеление
На покойните царство небесно.”**

**„Господи помилуй Господи помилуй
Иисусе Спасителю помилуй нас.”**

**„Чрез святата и безсмъртна жертва, която
пренасяме.”**

**„Процфтяване на Църквата,
А на Арменският народ любов и единство.”
„Приеми Боже и ни помилуй.”**

**„Певци, пейте псалми на нашия Бог
със сладки гласове духовни песни,
защото на него подобават псалми и
благословия, Възхвали и духовни песни.
Служители, пейте псалми и благославяйте
Богът от Висините.”**

/На крака/

Народът и певците запяват:

**„Крисдос бадаракял пашхи и мечи мерум
Алелуя.Ъз мармин Юр да мез герагур
йев сурп зарюн Юр цогхе и мез Алелуя.
Мадик ар Дер йев арек ъз луйс Алелуя.
Джашаргецек йев десек Зи кагхцър е Дер
Алелуя.Орхнецек ъз Дер хергинъс Алелуя.
Орхнецек ъз На и Парцрунъс Алелуя.
Ортнецек ъз На аменайн хрешдаг нора
Алелуя.Ортнецек ъз На аменайн зорутюнк
нора Алелуя.”**

**„Христос жертвайки себе Си се раздава
сред нас Алелуя.Святото си Тяло ни
раздава като храна и Святата му Кръв
оросява нас сега Алелуя.Доближете се до
Отца и вземете светлина Алелуя.Яжте и
вижте колко добър е нашият Отец Алелуя.
Благословете Богът от Небесата Алелуя.
Благословете Него от Висините Алелуя.
Благословете Него, всички вие Негови
ангели Алелуя.Благословете Него и всички
Негови сили Алелуя.”**

Докато текат песнопенията свещеникът с молитва преломява тялото Христово на четири равни половини. Трите потапя обратно в потира, а четвъртата държи в ръката си през цялото време на молитвата. Със своите прошения той моли Всевишният да го направи достоен за приемането на Светото Причастие. Ето и преводът на част от неговата молитва:

„Боже направи ме достоен да приема това Свято Тайнство, като опрощение за моите грехове по думите на нашия Отец Исуса Христа, който каза: Който яде от Моето Тяло и пие от Кръвта Ми ще живее вечно. Моля те, нека това не бъде присъда за мен, а прошка за прегрешенията, за физическо и духовно здраве и утвърждаване в добротворство. Да може това да освети гърдите, душата и тялото ми, та то да се превърне в обиталище на Пресветата Твоя Троица.”
Нататък следва молитва от Свети Йоан Златоуст. В нейният текст се съдържат същите прошения, както за свещеника, така и за миряните.

ПРИЧАЩЕНИЕ

Свещеникът приключва своята молитва с думите:

**„Хавадов хавадам аменасурп Йерортутян
Хайр йев ворти йев сурп хоки.”**

**„С непоклатима вяра да изповядвам
Пресветата Троица -
Отца и Сина и Светия Дух.”**

Така, той причащава първо себе си като приема половинката от тялото Господне, която е държал с пръстите си през цялото време на своята молитва. След като я преглътне, казва:

**„Хавадов джашагем сурп йев ъз генарар
йев ъз пьргакорц марминъс Ко
Крисдос Асдвадз им,
Хисус и тогхутюн мегхац и моц”**

**„С вяра приемам Святото и Животворящо
Твое тяло -
Христе Боже наш - като опрощение на
моите грехове.”**

Отпивайки от кръвта на спасителя добавя:

**„Хавадов ъмбем ъз сьрпарар
Йев ъз макрич Арюнъс Ко,
Крисдос Асдвадз им,
Хисус и тогхутюн мегхац имоц.”**

**„С вяра пия Святата, животворящата
и перчистваща Твоя кръв -
Христе Боже наш - като опрощение на
моите грехове.”**

Накрая добавя:

**„Мармин Ко анабаган
лици инц и гяньс
йев сурп айрюн Ко
и кавутюн йев и тогхутюн мегхац.”**

**„Твоето пречисто тяло нека бъде за мен
живот,
а святата ти кръв опрощение на
греховете.”**

Причашаването и освещеникът и дяконите зад завесата символизира тайната вечеря. Иисус пръв вкуси от своите дарове и след това ги раздаде на учениците си и по този начин ги приравни със себе си. Спасителят каза:

„Не ви нарекох слуги, а мои приятели.” (Йоан гл. 15, стих 15)

След причащението на свещеника и дяконите, завесата се отваря и идва ред да бъдат причастени всички други желаещи причастие миряни.

Дяконът призовава:

**„Йергюгхив йев хавадов арач мадик
йев сърпутямп хагхортецарук.”**

**„Със страх и вяра приближете
и със святост се причастете.”**

С това си ектение дяконът още веднъж напомня, че никоой не трябва да се доближава до Светинята без нужната духовна нагласа.

Тези, които са готови за причастие се отправят към олтара. Свещеникът със Светите Дарове застава на колене близо до ръба на олтарното възвишение и поставя малки частици от светото причастие върху езиците на своите миряни с думите:

**„Мармин йев арюн Крисдоси
йегхици кез и гяньс.”**

**„Нека Христовите плът и кръв
бъдат живот за теб.”**

Мирянинът трябва да преглътне светинята без да я съдъвква, с онази вяра, че приема в себе си и в душата си Христовата същност и Божият образ.

Както по-горе споменахме Тайнството на Светата Литургия е спомен за огромната Христова саможертва и с тайнството „причашение” поменаването доближава своят край. Сам Иисус по време на Тайната вечеря раздавайки хлябът и виното каза:

„Правете това, като спомен за мен”

И добави:

„Аз съм хлябът на живота слезнал от небесата. Който яде от него ще живее вечно.”, или „който яде от тялото ми и пие от кръвта ми има живот в себе си.”

За истинският християнин това е върховният момент на духовно извисяване и щастие. След своето причастие вярващият чувства себе си като духовно променен и възобновен, сякаш че се е родил отново, но този път в хоризонта на един чист, безгрешен, облян със светлина нов свят. Силата на вярата е факторът, който наистина променя човешките възприятия за живота. Тя е и върховната степен на духовна воля гарантираща благочестив живот. Ето защо има голяма истина в Христовите думи, които често употребяваше:

„Твоята вяра те спаси.”

Всичките чудеса в този свят са ставали само и единствено чрез силата на вярата и непоклатимата воля.

По време на причастието певците и народът пеят благодарствени тропари. След вкушването от Светинята, вярващият изцяло променен се чувствава сбилжен с Божията същност. Той усеща близостта на Господ в себе си, но не със сетивата на тялото, а с душата си. Ето за това, той през сълзи запява:

„Асвадз мер йев Дер мер йеревецав мез орхнял йегял анвамп дярън.”

„Нашият Бог и Отец ни се яви благословен е иИващият от Името Господне.”

Свещеникът с потира в своите ръце благославя народа с думите:

„Гетцо Дер жогховуртъс Ко Йев орхня ъз жаранкутюнъс Ко Ховия йев парцрацо соса Хайсъмхеде минчев хавидян.”

„Съхрани Боже твоя народ и благослови наследията Ти Ръководи ги и ги извиси оттук до вечността.”

/Сяда се/

БЛАГОДАРСТВЕНА ЧАСТ

Певците и народът със задоволство и щастие запяват:

„Лъцак и парутянц коц Дер, джашагелов ъз Мармин Ко йев Зарюн. Парк и парцунъс герагрогхит ъз мез вор ханабаз герагрес ъз мез аракия имез ъз хокевор Ко орхнутюн Парк и парцунъс герагрогхит ъз мез.”

**„Изпълнихме се Боже с Твоите добрини вкусвайки от Твоите Плът и Кръв”
Слава във Висините на Теб, Който ни нахрани и винаги ни храниш.
Изпрати нам Твоята духовна благословия
Слава във Висините на Теб, Който ни храниш.”**

В този момент на народът се раздават трохите - Анафората от Светата Трапеза, благословеният хляб (нъшхар и мас). Така, че целият народ да бъде съпричастен към благословията и благодатта на Светото Тайнство.

Дяконът:

„Йев йевъс хагхагхутян ъз Дер агхачесцук”

„Пак и пак за мир на Господа да се помолим”

Певците и народа:

„Дер вогхормя”

„Господи помилуй”

Дяконът:

„Йев йевъс хавадов ънгалалк Асвадзайин, сурп, йергнайн, анмах, анарод йев Аанабаган хорхърто, ъзДярне кохацарук.”

„Особено Вие, които с вяра приехте Божието Свято небесно, чисто и неопетнено Тайнство (Св. Причастие) благодарете на Бог.”

Певците и народа:

„Коханамк ъз Кез Дер, вор герагрецер ъз мец анмахаган сегхано Ко.Пашхелов ъз Марминът йев Арюнът и пьргутюн ашхархи,йев гянк анцанц мерац.”

„Благодарим ти Боже, за това, че ни нахрани от безсмъртната си Трапеза, раздавайки Тялото и Кръвта си за спасението на света и за спасението на нашите души.”

/На крака/

Завесата се отваря и свещеникът на висок глас запява:

„Вор орхнес зайносик,
вуйк орхнен ъз Кез Дер,
йев сурп арнес ъзхусацялѝс и Кез.”

„Ти, който благославяш,
онези, които Те славят.
И даряваш със святост онези,
които разчитат на Теб.”

Певците и народа:

„Орхняле Асдвадз.”

„Благосоловен е Бог.”

Свещеникът:

„Гецо жогховуртѝс Ко
Йев орхня ъз жаранкутюнѝс Ко,
Ъзльрумьн йегегхецво Ко бахя.”

„Поживи народа Си
и благослови наследieto Си
и запази цялостта на Своята Църква.”

Певците и народа:

„Амен”

„Амин”

Свещеникът:

„Сърпя соса ворк вогхчунецин сиров
ѝзвайлечутюн дан Ко.
Ту змез параворя Асдвадзайин зарутямп
Ков йев ми тогхур ѝзхусацялѝс и кез”

„Освети онези, които с любов
запазиха достойнството на дома Ти.
Възвеличай ни с Божията си власт
и не изоставяй уповаващите се на Теб.”

Певците и народа:

„Амен”

„Амин”

Свещеникът:

„Ъзхагхагхутюн баркевя аменайн
ашхархи,
Йегегхецяц, каханаиц, гхегхаварац
крисдонеиц, хайрабедутян йев
ханрабедутян азкис хайоц, йев зинворял
манганц ноца, йев аменайн
жогховъртянѝс.”

„Дари със Своят мир целия свят,
свещениците в храмовете,
Предстоятелите на християните,
духовната и държавната власт на
Армения, / и държавата където се намира
Арменецът в диаспората/
армията и целият народ.”

Певците и народа:

„Амен”

„Амин”

Свещеникът:

„Зи аменайн дур парик йев аменайн
баркевк гадарялк и верусд йен ичйалк
ар и Кен, вор йес Хайр лусо.
Йев кез вайеле парк ишханутюн йев бадив,
айжъм йев мишд йев хавидянѝс
хавидениц.Амен.”

„Защото всички добрини
и всички съвършени дарове от небесата
идват от Теб.
Боже, Който Си Творец на светлината
и на Теб подобава славата, властта и
честта вовеки веков. Амин.”

След тези думи, свещеникът със Светото Евангелието в ръце, покланяйки се, целува Светата Трапеза и от южното стълбище на олтарното възвишение слиза и застава с лице към олтара.

Певците и народа:

„Амен. Йегхици анун Дярън орхнял хайсьм хеде минчев хавидян.
Йегхици анун Дярън орхнял хайсьмхеде минчев хавидян. Йев йегхици анун Дярън орхнял хайсьмхеде минчев хавидян.”

Свещеникът:

„Йегхици йегхици йев йегхици.
Гадарумън оринац йев маркареиц
Ту йес Крисдос Асдвадз Пъргич мер, вор
лъцер заменайн хайраган дноренутюнъс
Ко. Лиц йев ъзмез Хоквовът Ков Сърпов”

Ако от народа се изяви молба, в този момент се отслужва панахида, ако не, дяконът възгласява:
„Орти”

Свещеникът:

„Хагхагхутюн аменецун”

Певците и народа:

„Йевънт хоквуйт кум”

Дяконът:

„Йергюгхацутямп лъварук”

Свещеникът:

„Сърпо Авдарани Хисусуи Крисдоси вор
ъсд....”

Певците и народа:

„Парк Кез Дер Асдвадз мер.”

Дяконът:

„Бросхуме”

Четците и народа:

„Асе Асдвадз!”

Свещеникът зачита последното евангелие.

Дяконът:

„Парк Кез Дер Асдвадз мер.
Сурп хачивъс агхачесцук
ъзДер, зи совав пъргесце
ъзмез и мегхац, йев гецусце шнорхив
вогхормутямп юро.
Аменагал Дер Асдвадз мер, гецо йев
вогхормя.”

„Да бъде благословено името Божие от тук
до века!

Да бъде благословено името Божие от тук
до века!

И да бъде благословено името Божие от
тук до века!”

„Да бъде, Да бъде, и да бъде.

Ти, Който Си изпълнението на Закона и
Пророчествата, Боже наш Спасителю
Христе, и според Божията воля
Изпълни всичко казано, Изпълни нас със
Светия си Дух.”

„На крака”

„Мир на всички”

„И на твоя дух”

„Слушайте със страхопочитание”

„Светото Евангелие за Исуса Христа
според /евангелиста/”

„Слава Тебе Господи - Боже наш”

„Внимавайте”

„Говори Бог!”

„Слава тебе Господи - Боже наш.
Уповавайки се на Св. Кръст,
да помолим Бог с него да ни освободи от
греховете ни и да ни съхрани според
Своята милост.
Нека нашият Отец и Бог на всички ни да
се смили над нас и ни помилва.”

Свещеникът:

„Бахпанич йев хуйс хавадацелоц Крисдос
Асдвадз пьргич мер.Бахя, бахбания йев
орхня ъз мез, ънт хованяв сурп йев
бадваган хачивът Ко и хагхагхутян.
Пьргя йеревели йев анйеревуют
тъшнамвуйн. Аржанаворя кохутямп
параворел ъз Кез ънт Хар йев ънт Сърпо
Хоквуйт, айжъм йев мишд йев хавидяньс
хавидениц.Амен. ”

Певците и народа:

„Орхнециц ъз Дер аменайн жам, аменайн
жам, орхнутюн нора и перан им.”

Свещеникът описвайки кръст с Евангелието:

„Орхнял йегхерук и шнорхац Сурп
Хоквуйн, йертайк и хагхагхутюн, йев Дер
Хисус йегхици ънт цез ънт аменесяньт.
Амен.”

След тази последна благословия, народът един по един се приближава и целува Евангелието с думите:

„Хишесце Дер ъздадаракъс Ко йев зухдъс
Ко ънтунели арасце.”

Свещеникът отвърща:

„Даце Дер ъсд сърди кум, йев заменаим
хънтървадзъс ко на гадаресце.”

АМИН.

/Службата свършва и хората се разотиват/

„Христе Боже наш,
запази ни в мир под закрилата
на великият и Свят Твой Кръст.
Спаси ни от видимите и невидимите
врагове, направи ни достойни с
благодарност да те възвеличаваме
Теб в едно с Отца и Светия Дух,
сега и всякога и во веки веков.
Амин. ”

„Ще възхвалявам Бога всеки час, устните
ми не ще престанат да Го възхваляват
всеки час.”

„ Бъдете благословени с благодатта на
Светия Дух. Вървете с мир и нека Бог б ъде
с всички ви. Амин.”

„Нека Бог помни жертвата ти и обета ти
бъде приет.”

„Бог да те възнагради според сърцето ти и
изпълни всичките ти молби.”

Към читателя:

Поех с радост да направя този превод, според силите си и възможностите си, за да се убедиш сам, драги читателю, колко красива и величествена е Арменската Света Литургия. Четейки тези редове, да усетиш сладостта на молитвените слова, които някога назад във вековете Светите ни Отци са подредили с толкова много любов и внимание, че да бъдат прошенията ни достойни пред небесния Господар.

Да обикнеш Господа Бог с онази любов, с която Той обикна теб, още в първия миг от твоето сътворение. Да обикнеш онази Църква, която преди 17 века издигна първата базилика в света и я нарече „Ечмиадзин“ – „Слизането на Единородния“, защото сам Христос разкъсвайки небесната шир посочи мястото за Своя дом. Същата тази Църква издълба върху всеки един камък на майка Армения Знакът на Спасителя и построи храмове във всяко нейно кътче, за да запази най-ценното наследство на един обрулен от историята народ, неговата вяра и неговия език.

Превод от арменски:

Ставрофорен свещеник Дирайр Хадавян

Консултант:

Протодякон Раффи Дердерян

Техническа обработка:

Йоана Събева

Арто Яхджиян

Марчела Саркисян

Ползвани материали:

„Мер бадаракъ“ – Вазкен I Католокос на всички арменци.

„Сурп йев Анмах Бадаракъ“ – печатана в Кипър